

ураження ячменю озимого гельмінтоспоріозними плямистостями спостерігаються в осінній період у вигляді невеликих блідо-жовтих та буро-коричневих плям. Після весняного відновлення вегетації ураження листа продовжується спочатку на нижніх листках. Залежно від сорту ячменю у фазі трубкування щорічно виявляти близько 20 % уражених рослин, за розвитку хвороби 5-10 %. Протягом вегетації розвиток хвороби прогресує. Найбільше ураження спостерігається у вигляді бурих та буро-коричневих плям, штрихів чи смуг, що характерно для темно-бурої плямистості, одночасно виявляються симптоми ураження смугастою та сітчастою плямистостями. Рідше облікували облямівкову плямистість (ринхоспориоз) та борошністу росу, розвиток якої обмежували посушливі погодні умови.

У фазі молочної стиглості зерна ячменю озимого (зазвичай у середині червня) комплекс гель-

мінтоспоріозних хвороб «досягає» прапорцевого листка і під кінець вегетації поширення хвороби становить 90-100% із розвитком 50-60%.

За рахунок зменшення асиміляційної поверхні недобір урожаю зерна ячменю озимого від ураження рослин зазначеними хворобами може становити 20–60 %.

Серед заходів захисту слід відзначити: дотримання сівозміни; заорювання рослинних решток; оптимальні строки сівби і норми висіву насіння ячменю озимого; збалансоване живлення рослин; просторова ізоляція між ячменем озимим та ярим; вирощування стійких сортів; протруювання насіння та обробка посівів фунгіцидами. За результатами моніторингу фітосанітарного стану посівів необхідно бути готовими до застосування фунгіцидів на посівах ячменю озимого не весною, як це практикувалося раніше, а восени.

УДК 635.21.631.52:631.527.8

Писаренко Н.В., кандидат с.-г. наук, завідувач лабораторії селекції

Сидорчук В.І., кандидат с.-г. наук, головний агроном

Поліське дослідне відділення Інституту картоплярства НААН,

E-mail: pisarenkonatalia1978@gmail.com

СЕЛЕКЦІЯ КАРТОПЛІ В УМОВАХ ЦЕНТРАЛЬНОГО ПОЛІССЯ УКРАЇНИ

Жорсткі ґрунтово-кліматичні умови центрального Полісся України обумовлюють вирощування обмеженої кількості сільськогосподарських культур, таких як: картопля, жито, овес та люпин. Картопля є найпродуктивнішою з усіх відмічених культур в даному регіоні, забезпечуючи отримання в 1,52 рази більше вуглеводів, ніж зернові культури. Вирощування картоплі в складних ґрунтово-кліматичних умовах даного регіону, яка характеризується високим потенціалом продуктивності в поєднанні з широкою екологічною пластичністю, відіграє особливу роль в ідеї самозабезпечення регіону біологічно повноцінними продовольчими продуктами. Отже, створення і впровадження сортів картоплі, які з найбільшою вірогідністю дають стабільні високі врожаї та стійкі проти місцевих рас та штамів фітопатогенів – є одним з економічно вигідних рішень проблеми продовольчої безпеки Полісся України.

Селекційна робота з картоплею в Поліській дослідній станції ім. О.М. Засухіна розпочата у 1929 році (сьогодні Поліське дослідне відділення ІК НААН). За весь період роботи створено більше 70 сортів картоплі різного господарського призначення, з їх 60 занесено в національні реєстри сортів рослин України, Росії, республік Середньої Азії та Закавказзя. Лише за 2015–2021 роки в державне сортопробування передано п'ятнадцять сортів картоплі – ‘Радомисль’, ‘Взірець’, ‘Предслава’, ‘Вигода’, ‘Базалія’, ‘Олександрит’, ‘Авангард’, ‘Альянс’, ‘Опілля’, ‘Бажана’, ‘Володарка’, ‘Сонцедар’, ‘Світана’, ‘Фанатка’ і ‘Роставиця’.

Основним напрямком роботи лабораторії селекції Поліського дослідного відділення Інституту картоплярства – розширення сортименту скорос-

тиглих столових сортів картоплі з високою продуктивністю та добре адаптованих до умов навколишнього середовища з високими споживчими якостями, енергетичною цінністю, комплексною стійкістю проти хвороб і шкідників, резистентністю до механічних пошкоджень та іншими корисними ознаками. Слід відмітити, що з усього сортименту скоростигла група сортів картоплі складає майже 50% та користується попитом у фермерів південного регіону України, як продукт придатний для отримання двоурожайної культури. Особлива увага приділяється селекціонерами до споживчої якості столових сортів, серед яких особливо ціняться привабливий зовнішній вигляд, дегустаційні якості, розварюваність, текстура та консистенція м'якоті та схильність її до ферментативного та неферментативного потемніння.

На сьогодні, найбільш поширеними та перспективними визнано сорти: ранньостиглі – ‘Тирас’, ‘Радомисль’, ‘Взірець’, ‘Вигода’, ‘Базалія’ і ‘Вимір’; середньоранні – ‘Межирічка 11’, ‘Партнер’; середньостиглі – ‘Іванківська рання’, ‘Чарунка’, ‘Предслава’, ‘Звіздаль’, ‘Альянс’ і ‘Сингаївка’. Сорти картоплі характеризуються стабільною і високою потенційною врожайністю – 50-60 т/га, товарністю в межах 88-96%, красивим товарним виглядом бульб та відмінними споживчими якостями. Всі сорти картоплі є стійкими проти звичайного, а окремі, проти декількох агресивних патотипів раку. Посухостійкі. Характеризуються польовою стійкістю до вірусних хвороб. Резистентні проти фітофторозу, альтернاریозу, сухої фузаріозної, ризоктоніозу, парші звичайної, стеблової нематоди та іржавості бульб. Сорти: ‘Взірець’, ‘Базалія’, ‘Партнер’, ‘Предслава’, ‘Звіз-

даль', 'Олександрит', 'Авангард', 'Опілля' – стійкі проти золотистої цистоутворюючої картопляної нематоди.

Вирощування відмічених сортів картоплі дає змогу виробникам насінневої картоплі та різних

форм власності, не лише отримувати якісний насінневий матеріал з високою потенційною врожайністю, але і обмежувати розвиток та поширення певних і навіть комплексу шкідливих організмів на культурі.

УДК 632.4: 633

Піковський М.Й., кандидат біол. наук, доцент

Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ

E-mail: mprmir@ukr.net

ВПЛИВ МЕТЕОРОЛОГІЧНИХ УМОВ НА РОЗВИТОК БІЛОЇ ГНИЛІ КВАСОЛІ

Усебічні дослідження та аналіз результатів багаторічних спостережень щодо хвороб культурних рослин свідчать, що інтенсивність їх поширення і розвитку визначається взаємовідносинами трьох компонентів: збудника хвороби, рослини-живителя і зовнішнього середовища. На думку Ван дер Планка саме зовнішнє середовище (кількість атмосферних опадів, відносна вологість і температура повітря та ін.) має першорядну роль у швидкості наростання інфекції та сам інфекційний процес. Тому, для оперативного проведення заходів захисту та контролю хвороб важливо знати строки їх з'явлення і здійснювати своєчасне прогнозування.

У науковій літературі розкрито питання впливу погодних умов на розвиток білої гнилі олійних, овочевих, ягідних та інших. Однак особливості розвитку склеротиніозу на зернобобових культурах за різних метеорологічних умов вивчені недостатньо. Це стосується також білої гнилі квасолі. Згідно наших досліджень її прояв під час зеленої зрілості бобів призводить до 100% інфікування насіння, а в період дозрівання, кількість хворих насіння може становити 85,4%.

Мета дослідження – вивчення строків появи та розвитку білої гнилі квасолі (збудник – гриб *Sclerotinia sclerotiorum* (Lib.) de Bary) залежно

від гідротермічних умов. Дослідження проведені в умовах відокремленого підрозділу Національного університету біоресурсів і природокористування України "Агрономічна дослідна станція".

У наших дослідженнях увагу акцентовано на особливості розвитку білої гнилі квасолі. У якості головного диференціюючого фактору узято строки появи залежно від погодно-кліматичних умов років вирощування, зокрема рівня гідротермічного коефіцієнта (ГТК).

Аналіз чотирирічного впливу гідротермічних умов на появу білої гнилі квасолі зернової засвідчив, що хвороба з'явилася, починаючи з періоду цвітіння рослин. У цей час ГТК становив 1,5-1,8. Під час формування та досягання плодів і насіння розвиток захворювання відбувався за гідротермічного коефіцієнта 1,2-1,3.

Нами побудоване рівняння множинної регресії, яке характеризує залежність появи білої гнилі квасолі від середньої температури (за три декади) та суми атмосферних опадів: $0,4x_1 + 0,152x_2 + 9,14 = y$.

Отже, початок розвитку склеротиніозу квасолі відбувається у фазу цвітіння за гідротермічних умов, які характеризуються надлишковим зволоженням. Подальший розвиток захворювання можливий за достатньої кількості атмосферних опадів.

УДК 635.7:633.83: 631.529:631.526

Позняк О.В., молодший науковий співробітник

Дослідна станція «Маяк» Інституту овочівництва і баштанництва НААН України

E-mail: olp18@meta.ua

CALAMINTHA NEPETA (L.) SAVI (CLINOPODIUM NEPETA (L.) KUNTZE) – ПЕРСПЕКТИВНИЙ ІНТРОДУЦЕНТ В УКРАЇНІ

Перспективною для використання в якості пряно-смакової є рослина родини Глухокропиво-ві (Lamiaceae) каламінта котовникова (*Calamintha nepeta* (L.) Savi, або *Clinopodium nepeta* (L.) Kuntze). У природі вид поширений на кам'янистих схилах Кавказу і в Прикавказзі, підіймаючись до середини гірського поясу, у північній Африці, західній Азії – аж до території Ірану, а також зустрічається на всій південній території Європи, де зростає головним чином у лісах і серед чагарників. Даних щодо поширення цього виду у природних умовах на території України немає. У визначнику рослин України містяться відомості про інші 4 види каламінти, місцезростання яких виявлено в Украй-

ні, а саме: каламінта великоквіткова (*Calamintha grandiflora* (L.) Moench, *Melissa grandiflora* L.); каламінта м'яталиста (*Calamintha menthifolia* Host, *Calamintha sylvatica* Bromf.); каламінта щедроцвіта (*Calamintha largiflora* Klok., *Calamintha nepetoides* auct., non Jord.); каламінта худорлява (*Calamintha macra* Klok., *Calamintha nepeta* auct., non Savi), що поширена на південному березі Криму. На цьому виді варто зупинитися більш докладно. Навіть синонімічна назва вказує на очевидну близькість його та власне каламінти котовникової: рослини дуже подібні між собою за морфологічними ознаками. У низці наукових і просвітних джерел каламінти худорлява і котовникову автори